

בבא קמא ק"ט

משנה

מפקיד שבא לשומר ושאלו 'היכן פקדוני?' ואמר לו 'אבד', ותבעו להשבע ונשבע, והעדים מעידים אותו שאכלו, משלם קרן²²⁸. מפני שאין חומש ואשם אלא אם הודה²²⁹. ואם שאלו 'היכן פקדוני?' ואמר לו 'נגנב' ונשבע, והעדים מעידים אותו שגנבו משלם תשלומי כפל, הודה מעצמו משלם קרן חומש ואשם.

גזל את אביו ומת אביו משלם קרו הגוזל את אביו ונשבע לו ואחר כך מת אביו²³⁰ הרי וחומש ואשם לבניו או לאחיו זה משלם קרן וחומש (ואשם)²³¹ לבניו או לאחיו²³²

של אביו אם אין לו בנים²³³. ואם אין לו נכסים כל כך שיכול לוותר על חלקו, או שאינו רוצה להפסיד את חלקו, לזה מאחרים ומשיב לאחיו לקיים מצות השבה. ובעלי חוב באין ונפרעים²³⁴ ²³⁵. האומר לבנו קונם אי אתה נהנה משלי, אם מת ירשנו. ואם אמר לו אביו בלשון שלא יירשנו בחייו ובמותו, אם מת לא ירשנו. ויחזיר לבניו או לאחיו, ואם אין לו לזה ובעלי חוב באים ונפרעים²³⁶. אם אין לו מה יאכל, לזה ואוכל ובע"ח נפרעים, את חלקו מן הירושה.

גמרא

אמר רב יוסף, מי שגזל את אביו וכפר והודה ואינו מוצא לאביו יורש, מחזיר את הקרן והחומש אפילו לארנקי של צדקה, ולא יעכבם בידו. רב פפא אמר, שכשהוא משיב לצדקה צריך שיאמר, זה גזל אבי.

גזל את הגר ונשבע והעלאו שואלת הגמרא, מדוע שלא ימחול לעצמו את החוב, הרי שנינו לעיל במשנה, מחל לו על הקרן ולירושלים והגר זקפו במלוה ומת ולא מחל על החומש אינו צריך לילך אחריו. ומכאן שהוא בר מחילה? אמר רבי

228 באבד אפ' אחרי העדאת עדים. עיין תוד"ה ובאו בע"א.

229 שכתוב בגזל הגר בפרשת נשא "והתודה". רש"י.

230 רש"י מפרש שהודה אחרי מיתת אביו. המהרש"א הקשה לפי האוקימתות שהעמדנו את המשנה כר"ע שאפ' הודה בחיי הגר אינו כמלוה ולא מחל לעצמו כך גם בהודה בחיי אביו, וגם לרב ששת שמעמיד כריה"ג משמע שלא מחל לעצמו אלא משום שזקפם במלוה. ואולי אינו מרש"י אלא מתלמיד טועה. ועיין פנ"י.

231 ברש"י ובברטנורה לא גרסו ואשם.

232 רש"י מפרש לבניו או אחיו של אביו. התוס' מפרשים לבניו או אחיו של הגוזל. תוס'.

233 אפילו שהירושה נופלת גם לפניו הוא חייב לעשות השבה ואינו מעכב אפילו כנגד חלקו. רש"י

234 נפרעים את חלקו מן ההשבה. רש"י. תוס' מפרשים אפ' לזה על קרקע שלו בלא אפותיקי, שהקרקע משועבד לב"ח. ואח"כ נותן קרקע שלו לבניו או לאחיו עבור הגזילה, כשאינה קיימת. תוס'.

235 גרסת הרמב"ם לאחיו או לבניו ואם אין לו לזה. ר"ל שאם אין לו אחים או בנים צריך רק להוציא מתחת ידו ואף באחיו מחשב עמהם כ"ז בגזילה קיימת. הגהות הגר"א.

236 אחרי מיתתו, ובכה"ג היה מותר אף בחייו כמו ששנינו במסכת נדרים המודר הנאה מחברו ואין לו מה יאכל ילך אצל חנוני הרגיל ויאמר לו וכו'. ור"ת כתב שאינו דומה למה ששנינו ששוקל את שקלו ופורע חובו ודוקא במוזנות אשתו ולא בשאר חובות. מפני ששם כיון שמתחייב למי שפרע, אם יפרע עבורו בחנם נמצא שההנאה אבל כאן כשבע"ח נפרעים מן הנכסים אינו נהנה מן הנכסים. ובתנוני מדובר כשנותן דרך מתנה. תוס'.

יוחנן, שהתנאים שאמרו את המשנה הקודמת ואת המשנה הזאת הם רבי יוסי והגלילי ורבי עקיבא שנחלקו בברייתא. שנינו בברייתא על הכתוב: "וְאִם אֵין לְאִישׁ גֵּאֵל לְהָשִׁיב הָאֶשֶׁם אֵלָיו" האם יש בישראל מי שאין לו גואל?! אלא הכתוב מדבר במי שגזל את הגר ונשבע לשקר. ושמע שהגר מת והעלה את הכסף והאשם לירושלים כדי לתת את הכסף לכהנים ולהביא קרבן אשם. ופגש את הגר וזקף עליו את הכסף במלוה ואחר כך הגר מת. רבי יוסי הגלילי אומר שהוא זכה במה שבידו. ורבי עקיבא אומר שאין לו תקנה עד שיוציא את הגזילה מתחת ידו.

ר"ע או' אין לו תקנה עד שיוציא גזילו מתחת ידו
 לרבי יוסי הגלילי המחילה מועילה בין אם הגזולן שזכה בגזילו בירושה או מנכסי הגר מחל לעצמו, ובין אם הנגזל מחל לגזולן. והגמרא סברה שלרבי עקיבא המחילה אינה מועילה בין אם הגזולן מחל לעצמו, ובין אם הנגזל מחל לגזולן. ולרבי יוסי הגלילי הגזולן זכה במה שבידו ומוחל לעצמו גם כשהנגזל לא זקפו במלוה, אף על פי שהמעות לא יצאו בחיי הגר מתורת גזילה. וכן מי שגזל את אביו וירש את אביו מחל לעצמו ופטור.²³⁷ והברייתא אומרת זקפו במלוה להודיע את כחו של רבי עקיבא, שגם כשהנגזל זקפו במלוה הגזולן אין לו תקנה עד שיוציא את הגזילה מתחת ידו, ואינו יכול למחול לעצמו.

ר"ש הקשה שריה"ג ישמיע לעצמו וכ"ש לאחרים ור"ע לאחרים וכ"ש לעצמו
 והקשה רב ששת, אם מה ששנינו שניתן למחול היא כרבי יוסי הגלילי ומועיל גם כשהנגזל לא זקפו במלוה מדוע המשנה לא אומרת שאם הגזולן ירש את אביו הוא מוחל לעצמו, וכל שכן שהנגזל מוחל לאחרים. ואם משנתנו שאם אביו מת יחזיר לבניו או לאחיו היא כרבי עקיבא, מדוע לא תאמר שאם מחל לאחרים אינה מחילה, וכל שכן שאינו מוחל לעצמו? אלא יש לומר שהמשנה נשנתה בדוקא, והמשנה הקודמת ומשנתנו, הן דברי אותו תנא, ומי הוא אותו התנא?

אלא אמר רב ששת, גם הרישא וגם הסיפא הן כרבי יוסי הגלילי. ורבי יוסי הגלילי אומר שיכולים למחול לאחרים, אם הנגזל מחל לגזולן הגזולן פטור. אבל לא לעצמו, אם הגזולן זכה או ירש את הכסף שהוא חייב, אינו יכול למחול לעצמו ולהפטור. ורבי יוסי הגלילי אומר שהוא זכה במה שבידו מפני שהגר זקפו בחייו במלוה והוציאו מתורת גזילה והפכו לחוב רגיל. וכיון שהגר מת הוא זכה בו ככל אדם שחייב מעות לגר שמת.²³⁸

237 הגמרא שואלת לקמן א"כ כיצד הוא גזל הגר שמשלם לכהנים. רש"י. ותוס' בע"ב ד"ה אלא גזל הגר כתבו שיכלו להקשות זאת מיד אלא שבלאו הכי הקשו היטב. תוס'.

238 רב ששת לא העמיד את המשנה כר"ע מפני שר"ש סבר שכיון שמחילה של אחרים מועילה גם זקפו במלוה יועיל. והרי ר"ע א' שזקפו במלוה לא מועיל. תוס'.

הגר ונתנו לכהן אחר מאנשי המשמר יש לאותו כהן חלק בו. כל שכן שכשנכנס ברשותו אחר לא יכול להוציאו מידו. מפני שאפשר לפרוך את הקל וחומר, אם אמרת בדבר שאין לו חלק בו²⁴⁴, שכשם שאין לו חלק בו כך אין לאחרים חלק בו²⁴⁵. תאמר בגזל הגר שהוא גזל ששייך לכל בני המשמר והם תובעים עליו. שכשם שיש לו חלק בו כך יש לאחרים חלק בו. אלא גזילו יוצא מידו ומתחלק לכל אחיו הכהנים.

אין להקשות מהכתוב "ואיש את קדשיו לו יהיו" שואלת הגמרא מהכתוב : "ואיש את קדשיו לו יהיו איש אשר יתן לפהן לו יהיה" וכמו שכהן מקריב בכל עת שירצה את קרבנותיו ובשרם ועורם שלו, כך הכהן מקריב את איל האשם שהוא קרבנו, ולכן יזכה גם במזון של גזל הגר שגזל? עונה הגמרא, מדובר בכהן טמא שאינו יכול להקריב את האשם. שואלת הגמרא, אם בכהן טמא האם אפשר לומר שהוא דבר שאיש לו חלק בו, הרי כהן טמא אינו חולק בקדשי המקדש ואפילו בעורות, וגזל הגר הוא מקדשי המקדש? אלא מדובר בכהן טהור, ולומדים שמוציאים מידו של הכהן את גזל הגר שהוא עצמו גזל בגזירה שווה "לכהן" "לכהן", משדה אחוזה שנאמר בו "לפהן תהיה אחרת", שמוציאים אותה מידו²⁴⁶. כמו ששנינו בברייתא "אחרת" מה תלמוד לומר?²⁴⁷, הרי היה יכול להיות כתוב "לפהן תהיה". מנין לשדה היוצאת לכהנים ביובל ואחד מן הכהנים גאלה. שלא יאמר הואיל וביובל היא יוצאת לכהנים, והיא תחת ידי, היא שלי. והרי הוא דין אם אני זוכה בשל אחרים, כל שכן שאזכה בשלי. תלמוד לומר "בשדה החכם לפהן תהיה אחרת", אחוזה שלו ואין זו שלו. אלא יוצאת מידו ביובל ומתחלקת לכל אחיו הכהנים.

244 גם ללשון הראשונה אפשר להקשות שנאמר דיו שלא יזכה בשל עצמו אלא כפי חלקו בשל אחרים. תוס'.

245 ולכן משנתנו לו אין מי שיעכב בידו.

246 ומהכתוב "איש את קדשיו" לומדים דבר אחר. רש"י.

247 הרשב"א הקשה הרי גם כאן שייך להקשות שנאמר דיו. וי"ל שללא הכתוב "אחוזה" היינו אומרים כיון שהיא תחת ידו תהיה שלו. מפני שנלמד בגז"ש "לכהן" "לכהן" מגזל הגר, כמו שחשבנו בהו"א בגזל הגר. תוס'.